

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
кафедра психології
ІНСТИТУТ ПСИХОЛОГІЇ імені Г.С. КОСТЮКА НАПН України
лабораторія організаційної та соціальної психології
ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ПОЛІТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ НАПН України
лабораторія психології мас і спільнот
ІНСТИТУТ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ЗАЙНЯТОСТІ УКРАЇНИ
кафедра психології

МАТЕРІАЛИ

V Всеукраїнської науково-практичної конференції

ІНТЕГРАЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ТА ШЛЯХИ ЇЇ РОЗВИТКУ

*21 -22 жовтня 2021 р.
м. Запоріжжя*

Запоріжжя
2021

УДК 159.9(477)(062)
ББК М341

*Рекомендовано до друку вченою радою Запорізького національного університету
Протокол № 3 від 28.10.2021*

Редакційна рада:

Карамушка Л.М. академік НАПН України, доктор психологічних наук, професор Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, заступник директора з науково-організаційної роботи та міжнародних наукових зв'язків.

Губа Н.О., кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології Запорізького національного університету

Пріб Г.А., доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри психології Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України

Ткалич М.Г., доктор психологічних наук, професор кафедри психології Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України

Інтеграційні можливості сучасної психології та шляхи її розвитку. Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції (21-22 жовтня 2021 року, м. Запоріжжя). – Запорізький національний університет. – Запоріжжя: ЗНУ, 2021. – 145с.

У збірнику представлені матеріали доповідей та повідомлень учасників V Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інтеграційні можливості сучасної психології та шляхи її розвитку», що розкривають сучасний стан та перспективи розвитку психологічної науки і практики в галузі організаційної психології в Україні та за її межами.

© ЗНУ, 2021
© Автори, 2021

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ ТА СПІЛЬНОТИ: КРИЗА ТА РОЗВИТОК

Вагабова А.О. Вплив змістоутворювальних компонентів любові на особливості переживання почуття жінками.....	7
Васютинський В.О. Почуття провини і толерантність до незгод під впливом двох стилів групової оцінки.....	8
Глотов О.І. Аналіз впливу регресії на подолання кризи.....	10
Глотова Н.В. Аналіз впливу типу прихильності на дисгармонію особистих стосунків.....	12
Гречаник М.І. Біологічні чинники формування гомосексуальної ідентичності.....	13
Железнякова Ю.В. Щодо проблеми теорії поля К. Левіна відносно розвитку особистості.....	15
Жеманюк С.П. Methodological instruments to test individual well-being in research studies.....	17
Закашанська Н.Ю. Емпіричне дослідження стратегій поведінки споживачів під час пандемії COVID-19.....	18
Коверя М.І. Психологічні особливості впливу соціально-етнічної приналежності на структуру архетипу особистості.....	20
Кузьмич О.П. Класичні науково-психологічні погляди до визначення поняття «довіра до себе».....	21
Лукашевич О.А. Психологічне дослідження факторів споживацької поведінки.....	23
Малина О.Г. Особливості внутрішньої картини хвороби підлітків, що страждають на бронхіальну астму.....	24
Мартинюк І.С. Емпіричне вивчення соціально-психологічних чинників самооцінки вагітних жінок.....	26
Мілютіна К.Л., Литвинова Д.О. Сенсорний профіль як чинник формування рекреаційної діяльності людини.....	28
Мосол Н.О. Пренатальний стрес та його наслідки.....	29
Ovsyannikova V.V. Schizophrenese as a means of political manipulation.....	31
Скляренко Д.В. Порівняльний аналіз архетипічного змісту творів Дж. Роулінг і У. Легуін.....	32
Сліченко А.М. «Специфіка взаємовідносин в сім'ях етнічних меншин».....	33

СЕКЦІЯ 2. ПЕДАГОГІЧНА ТА ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ, ПСИХОЛОГІЯ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ

Баранова А.М. Емпіричне дослідження сформованості лідерського потенціалу в юнацькому віці.....	35
Голота А.С. Протидія стигматизації засобами розвитку емоційної компетентності учасників освітнього процесу.....	36
Губа Н.О. Психологічна експертиза дитячо-батьківських відносин.....	38
Денисенко Ю.М. Соціально-психологічні чинники девіантної поведінки підлітків.....	40
Іваницький О.І. Формування цифрової компетентності майбутнього психолога під час вивчення дисципліни «математична статистика та математичні методи в психології».....	41
Калюжна Є.М., Гайдаєнко С.П. Вплив сім'ї на формування девіантної поведінки підлітка.....	43
Козич І.В. Особливості формування фасилітаційної компетентності майбутнього психолога.....	44

Коробка І.М. До проблеми суб'єктивного благополуччя сучасної молоді та психологічних ресурсів його підтримання.....	46
Коробка Л.М. Підвищення толерантності до інакшості в освітньому середовищі.....	48
Матвієнко Л.І. Проблема насильства над дітьми: психологічний аспект.....	49
Поталова С.В. Уявлення про відповідальність і відповідальну особистість у підлітків з неблагополучних сімей.....	51
Шипко М.В., Шевченко Н.Ф. Особливості морального розвитку сучасних студентів.....	53

СЕКЦІЯ 3. ПСИХОЛОГІЧНЕ КОНСУЛЬТУВАННЯ ТА ПСИХОТЕРАПІЯ

Зінченко І.А. Психоаналітичний підхід до дослідження розладів харчової поведінки у сучасної психології.....	55
Подольська Г.Ю. Терапевтичний ефект глинотерапії при тривожних станах у жінок в період пандемії COVID-19.....	56
Пономаренко О.В. Тенденції та виклики неформальної освіти психологів в українських ВНЗ.....	58
Скрипаченко Т.В. Медитація як засіб підтримання психологічного здоров'я особистості в умовах пандемії COVID-19.....	59

СЕКЦІЯ 4. ОРГАНІЗАЦІЙНА ПСИХОЛОГІЯ. ПСИХОЛОГІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА РОЗВИТКУ

Аль-Урі С.А. Теоретико-психологічні аспекти дослідження роботи працівників правоохоронних органів України.....	61
Бончева С.Ю. Фактори професійного вигорання прокурорів.....	63
Вознюк А.В. Особистісна компетентність практичних психологів: зміст, структура, рівні розвитку складових.....	64
Волобуєва О.С. Особистісно-професійна ідентичність: теоретичний аналіз проблеми....	66
Горбань, Г.О. Самоефективність як особистісний потенціал набуття професійної компетентності.....	68
Грачова Т.А. Вплив мотивації на рівень лояльності працівників.....	69
Жук Л.П. Мотиваційно-ціннісні чинники розвитку кар'єри жінок: теоретичний аналіз....	70
Зикова В.А. Соціально-психологічні особливості емоційного вигорання спеціалістів в області інформаційних технологій.....	71
Казарян С.О. Психологічна модель взаємодії лікаря і пацієнта: теоретичне обґрунтування.....	73
Калюжна Є.М., Іванощук Л.О. Методологічні засади формування професійної ідентичності особистості.....	75
Карамушка Л.М., Терещенко К.В., Креденцер О.В., Івкін В.М., Лагодзінська В.І., Ковальчук О.С. Толерантність до невизначеності як детермінанта психологічного здоров'я освітнього персоналу.....	77
Лагодзінський В.В. Психологічне забезпечення ефективної діяльності та розвитку організацій та персоналу.....	79
Ларченко І.В. Психологічні детермінанти мотивації працевлаштування випускників професійно навчальних закладів освіти.....	80
Левченко Д.О. Особливості прояву синдрому «емоційного вигорання» у працівників поліції: теоретичний аспект.....	82
Орловська О.А. Проблеми адаптації учасників бойових дій.....	84

переконання, які в значній мірі визначають ставлення людини до оточуючого світу – 48% опитаних виявили високий рівень її прояву, 23% - середній і 29% низький.

Отже, було встановлено, що загальний показник рівня толерантності респондентів знаходиться в діапазоні середніх значень, водночас, їхній відсоток за сумарним показником середнього і низького рівня є досить високим. Такі результати дають підстави говорити про необхідність приділяти увагу проблемі підвищення толерантності до інакшості в різних суспільних та освітніх середовищах при професійній підготовці та підвищенні кваліфікації психолого-педагогічних працівників.

Підвищення толерантності до інакшості в освітньому середовищі передбачає здійснення роботи у напрямку усвідомлення учасниками освітнього процесу і, насамперед, педагогами, проблеми стигматизації, її причин та наслідків; посилення прагнення до самопізнання і самозмін, оцінку себе як толерантної особистості; прийняття індивідуальності іншої людини та розуміння меж толерантності; підвищення взаєморозуміння та здатності вибудовувати конструктивну взаємодію; підвищення індивідуальної і колективної рефлексивності, а також активізацію індивідуальних і колективних зусиль із вибудовування і плекання толерантного безпечного освітнього середовища.

Автором, зокрема було розроблено навчальну програму для системи післядипломної педагогічної освіти «Соціально-психологічні проблеми стигматизації у сфері освіти» та технологію соціально-психологічної підтримки стигматизовуваних меншин, спрямовану на роботу із соціальним оточенням, а саме із представниками педагогічної спільноти, щодо підвищення толерантності до інакшості в освітньому середовищі та вибудовування толерантного безпечного освітнього середовища.

Висновки. Для запобігання стигми та дискримінації в освітньому середовищі важливе значення надається розвитку відносин, побудованих на цінностях толерантності. В цьому сенсі школа, як суспільство в мініатюрі, може стати певного роду лабораторією для практикування толерантності до інакшості і різноманіття як ставлення і поведінки в різних обставинах і стосунках.

ПРОБЛЕМА НАСИЛЬСТВА НАД ДІТЬМИ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Л.І. Матвієнко,

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри практичної психології

Київського університету імені Бориса Грінченка

Актуальність дослідження. Україна останні роки нарівні з Сирією, Іраком, Афганістаном, Сомалі потрапляє в десятку найбільш небезпечних країн світу. За статистикою, яку оприлюднили під час голосування за Закон України "Про запобігання та протидію домашньому насильству", понад 3 мільйони дітей в Україні щороку спостерігають за актами насильства у сім'ї або є їхніми вимушеними учасниками.

Мета дослідження: теоретично дослідити проблему насильства над дітьми та визначити методи надання психологічної допомоги дітям, які пережили насильство.

Результати теоретичного аналізу проблеми. Насильство над дітьми – це широке поняття, яке включає різні види поведінки батьків та опікунів, інших родичів, вчителів, вихователів, будь-яких осіб, які старші або сильніші. У практиці соціально-педагогічної роботи часто використовують поняття "жорстоке ставлення щодо дитини". Жорстоке поводження з дитиною - будь-які форми фізичного, психологічного, сексуального або

економічного насильства над дитиною, зокрема домашнього насильства, а також будь-які незаконні угоди стосовно дитини, зокрема вербування, переміщення, переховування, передача або одержання дитини, вчинені з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу чи уразливого стану дитини (стаття 1 Закону України "Про охорону дитинства").

Фізичне насильство - дії або відсутність дій з боку батьків або інших дорослих, що шкодять здоров'ю дитини, порушують її розвиток і позбавляють життя. Сексуальне насильство або розбещення дітей та інцест - це будь-які сексуальні стосунки з дитиною, в яких дитина використовується дорослим або іншою дитиною для задоволення сексуальних потреб. Психологічне (емоційне) насильство - це постійні або періодичні словесні образи, погрози від батьків, опікунів, учителів, вихователів, приниження людської гідності, звинувачення в тому, в чому дитина невинна, демонстрація ворожості, нелюбові. Зневага (нехтування) інтересами і потребами дитини (або економічне насильство) - відсутність належного забезпечення основних потреб дитини в їжі, одязі, житлі, вихованні, медичній допомозі з боку батьків чи осіб, їх що замінюють, у силу об'єктивних причин (бідність, психічні хвороби, недосвідченість) і без таких. Зазвичай дитина-жертва страждає одночасно від декількох видів насильства.

Порушення, що виникають внаслідок будь-якого насильства, мають наближені і віддалені наслідки, які зачіпають різні сфери розвитку дітей: емоційну (страхи, емоційна нестабільність, гнів, почуття сорому, провини, незахищеності, посттравматичний стресовий розлад, депресії тощо); когнітивну (затримка психічного розвитку, труднощі концентрації уваги, зниження успішності, відсутність інтересу до навчання тощо); особистісну (занижена самооцінка, стигматизація тощо); поведінкову (суперечливість поведінки, відстороненість, гіперактивність, девіантність, аутоагресія) і сферу міжособистісних відносин (комунікативна некомпетентність, конфліктність, агресивність та ін.).

Діти, що зазнали різного роду насильства, самі стають агресивними, що найчастіше виливається на більш слабких: молодших за віком дітей, на тварин. Вирішення своїх проблем діти-жертви насильства часто знаходять у кримінальному, асоціальному середовищі, і це часто поєднано з формуванням у них пристрасті до алкоголю, наркотиків.

Наслідки насильства є різними залежно від віку дитини і від типу насильства:

- у дошкільників загальними симптомами є тривога, нічні кошмари, посттравматичний стресовий розлад, "унікаюча поведінка", депресія, боязкість, агресія, антисоціальна і неконтрольована поведінка, невідповідна віку сексуальна поведінка;

- для дітей шкільного віку характерні такі реакції, як страх, невротичні розлади, агресія, нічні кошмари, труднощі у навчанні, гіперактивність (знаходячись у постійній напрузі вдома, дитина не може стримуватися в школі, де немає людей, яких вона боїться) і регресивна поведінка;

- у підлітків частіше спостерігаються депресії, суїцидальна та самоушкоджуюча поведінка, соматичні скарги, протиправні дії, втечі з дому і зловживання наркотичними речовинами.

Вирішення проблеми створення системи психологічної допомоги постраждалим від насильства потребує багаторівневого, комплексного підходу, починаючи зі створення спеціальних державних програм та закінчуючи розробкою методів і сучасних психотехнологій в роботі психологів, соціально-педагогічних та юридичних працівників. Психологічна допомога є найбільш важливою складовою при наданні допомоги дітям, які постраждали від насильства. Це пов'язано з тим, що на відміну від соматичних наслідків, психологічні наслідки можуть тривати досить довгий час і впливати на все життя, взаємини з оточуючими людьми.

Робота психолога з жертвою насильства передбачає подолання страху, відрази, ненависті та інших емоційних переживань. Дуже часто у дитини, яка мала травматичний

досвід, розвивається почуття власної нікчемності. Часто для такої дитини насильство є настільки травмуючим, що вона не в змозі висловити свої почуття словами, тому в діагностиці та реабілітації важливо застосовувати елементи творчості. Ефективними вважаються робота з емоціями, написання листів, когнітивне переструктурування, техніка «порожнього стільця», психодрама, арт-терапія. Ігрова терапія є універсальним, ефективним засобом. У багатьох казках, так чи інакше, відображуються основні моменти психологічної травми. До спеціальних засобів психологічної допомоги відносять пісочну терапію. Надання психологічної допомоги дітям, які пережили насильство, включає обов'язково роботу і з їх батьками або близькими людьми.

Висновки. Необхідно не залишати без уваги найменший прояв насильства, розуміючи його наслідки для психіки дитини, і надавати своєчасну кваліфіковану психологічну допомогу. Психологічна допомога має включати методи індивідуальної, групової та сімейної терапії. Вибір конкретного методу в роботі з жертвами насильства залежить від віку, рівня когнітивного розвитку дитини, виду перенесеного насильства, від стану психічного і фізичного здоров'я.

УЯВЛЕННЯ ПРО ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ І ВІДПОВІДАЛЬНУ ОСОБИСТІТЬ У ПІДЛІТКІВ З НЕБЛАГОПОЛУЧНИХ СІМЕЙ

С.В. Поталова

аспірантка кафедри психології ЗНУ

Актуальність дослідження. Підлітковий вік вважається одним із найважливіших з точки зору становлення особистості. Це пов'язано із появою таких новоутворень, як почуття дорослості, прагнення до самостійності і автономності, які створюють сприятливе психологічне підґрунтя для формування відповідальності. Набувається ця особистісна якість насамперед у екологічно-орієнтованому родинному середовищі. Проте на сьогодні тисячі підлітків в Україні перебувають у неблагополучних сім'ях. Умови проживання і виховання у таких сім'ях негативно впливають на формування відповідальності. Вивчення відповідальності у дітей з неблагополучних сімей є актуальною науковою проблемою, вирішення якої допоможе спрямувати подальшу психолого-педагогічну роботу задля корекції відповідної моральної якості.

Теоретико-методологічне обґрунтування проблеми. Проблемі відповідальності дітей, що опинились у складних життєвих обставинах, присвятили свої праці ряд науковців. Вивчаючи психологію підлітків-девіантів, І. Брецько, зазначала, що саме відповідальність є «одним із засобів розвитку потреби в самовихованні», здатного протистояти поведінковим деструкціям. О. Теняєва наголошувала, що у таких підлітків формування відповідальності ускладнюється за рахунок домінування предметної продуктивності і екстернальної регуляції. Н. Шевченко, досліджуючи психологію підлітків з інституцій, зауважувала, що у стані депривації повноцінний розвиток відповідальності унеможливується. А. Яцеленко пропонував формувати відповідальність у таких підлітків за допомогою комунікативних діалогів. С. Маковеєва, вивчаючи психологію неповних сімей, наголошувала, що надмірна вимогливість, яка часто панує в неповних сім'ях, формує у підлітків, замість відповідальності, страх бути покараним. Незважаючи на низку наукових праць, присвячених відповідальності дітей підліткового віку, що опинились у несприятливих життєвих обставинах, бракує робіт, які б досліджували психологію відповідної моральної якості у підлітків саме із неблагополучних сімей.